

<https://doi.org/10.5281/zenodo.11052336>

Alisherov Hamidullo Fayzullo o'g'li

Toshkent tibbiyot akademiyasi 2-bosqich talabasi

Pediatriya stomatologiya xalq tabobati va tibbiy pedagogika fakulteti

Ilmiy rahbar: Obirova Dildora Ravshanovna

Gistologiya va tibbiy biologiya kafedrasida o'qituvchisi, PhD dotsent.

Annotatsiya: *Ushbu maqolada Zufarov Komildjan Axmedjanovichning hayoti, tibbiyot sohasida olib borgan ulkan ishlari haqida yoritib berilgan.*

Kalit so'zlar: *psixiatriya, gistologiya, tibbiyot, davolash, ilmiy faoliyat, yutuqlar.*

Mamlakat morfologi, O'zbekiston Respublikasi fanlar akademiyasi akademigi, tibbiyot fanlari doktori, professor, O'zbekistonning xizmat ko'rsatgan fan arbobi, O'zbekiston Respublikasi davlat mukofoti laureati. Beruni, Chexoslovakiya ilmiy-tibbiy jamiyatining faxriy a'zosi. Y. Purkinje, Bolgariya anatomistlari, gistologlari, embriologlari jamiyati, mamlakatning eng yirik morfologik maktabining asoschisi Kamiljon Ahmedjanovich Zufarov 1925 yil may oyida Toshkentda tug'ilgan.

1942 yilda Toshdosmi talabasi bo'ldi, lekin I kursni tugatishga ulgurmay, 1943 yilda armiyaga chaqirildi va Kavkaz, Stalingrad, Ukraina, Moldova, Ruminiya shaharlarini ozod qilish uchun janglarda qatnashdi.

1945 yilda demobilizatsiya qilinganidan so'ng K. A. Zufarov tibbiyot institutida o'qishni davom ettirdi, u bilan uning barcha asosiy ilmiy-pedagogik va ijodiy faoliyati bog'liq.

1951 yilda institutni tugatgandan so'ng u Moskvaga yuborildi, u erda professor V. K. Beletskiy rahbarligida psixiatriya Markaziy ilmiy-tadqiqot instituti patomorfologik laboratoriyasi negizida aspiranturada o'qidi. 1954 yilda nomzodlik dissertatsiyasini, 1962 yilda doktorlik dissertatsiyasini himoya qildi, uni taniqli gistolog, SSSR fanlar akademiyasining muxbir a'zosi G. K. Xruchchev va professor T. A. Grigoryeva rahbarligida bajardi.

O'qituvchilarning ilmiy g'oyalari K. A. Zufarov va Andijon tibbiyot instituti gistologiya kafedrasida (1955-1957) va u tomonidan tashkil etilgan mintaqaviy tibbiyot ilmiy-tadqiqot instituti patogistologiya laboratoriyalari (1957-1961), yadro fizikasi institutining radiatsion sitologiyasi (1961-1965) xodimlarining keyingi tadqiqotlarida o'z aksini topdi.

1962 yildan K. A. Zufarov gistologiya kafedrasida, 1966 yildan Toshkent tibbiyot institutining muammoli ilmiy - tadqiqot klinik-eksperimental biofizik laboratoriyasi mudiri. Qisqa vaqt ichida olim institutning yetakchi laboratoriyalari va kafedralarining ilmiy kuchlarini ovqat hazm qilish organlari kasalliklari muammosini ishlab chiqishga jamlashga muvaffaq bo'ldi. Asosan, ilmiy tadqiqotlar ovqat hazm qilish organlarining fiziologiyasi va

patologiyasi muammolarini hal qilishga, ularning patologiyasi va eksperimentida ichki organlarda kompensatsion-adaptiv jarayonlarning tarkibiy-hujayrali mexanizmlarini ishlab chiqishga qaratilgan. Ushbu tadqiqotlar natijalari K. A. Zufarov tomonidan "kompensatsion-adaptiv jarayonlarning dolzarb masalalari" (1970 yil), "adaptiv jarayonlarning tarkibiy asoslari" (1976 yil) monografiyalarida umumlashtirilgan.

K. A. Zufarov hujayra ichidagi sekretor va assimilyatsiya konveyerlarining har xil turlarini ishlab chiqishda ustuvor ahamiyatga ega.

1974 yilda muammoli ilmiy-tadqiqot klinik-eksperimental biofizik laboratoriyasi o'rta Osiyo respublikalari va sobiq Ittifoqning ilmiy markazlari uchun kadrlar tayyorlash bo'yicha ilmiy - uslubiy markaz sifatida tan olingan. Laboratoriya deyarli barcha organlar va tana tizimlarini o'rganish bilan shug'ullanadigan ilmiy guruhlar tashkil etilgan yagona markazdir. Turli sohalardagi mutaxassislar (fiziklar, fiziologlar, biofiziklar, rentgenologlar, patofiziologlar, biokimyogarlar, farmakologlar, immunologlar, sitologlar, embriologlar, anatomistlar, topanatomlar, mikrobiologlar, shuningdek klinisyen - terapevtlar, jarrohlar, stomatologlar, Dermatovenerologlar, otorinolarinologlar, urologlar, akusher-ginekologlar, gematologlar) va ular tomonidan olib borilayotgan tadqiqotlar laboratoriyaga mamlakat tashqarisida keng mashhurlik keltirdi. K. A. Zufarov o'rta Osiyo va Qozog'iston morfologlarining Muvofiqlashtiruvchi Kengashiga boshchilik qildi. Laboratoriyada Rossiya, Gruziya, Tojikiston, Qirg'iziston, Vetnam, Mo'g'uliston mutaxassislari tayyorgarlik ko'rishdi.

U jarrohlar bilan birgalikda oshqozon va o'n ikki barmoqli ichak yarasi bilan og'riqan bemorlarda kesma asoratlarning rivojlanishiga to'sqinlik qiluvchi yangi usullarni ishlab chiqish tashabbuskori. U mexanik sariqlikdagi asoratlarning patogenezi o'rganib chiqdi, mexanik sariqlik va Botkin kasalligini tashxislash usulini taklif qildi.

K. A. Zufarovning ilmiy faoliyatida jigarning monooksigenaza tizimi tomonidan dori metabolizmining molekulyar va uyali mexanizmlari va bu jarayonni tartibga solish yo'llari muammolari, organlararo va tizimlararo munosabatlarni aniqlash va ularni turli xil jarrohlik aralashuvlar bilan moslashtirish, hujayra giperplaziyasi va gipertrofiyasining moslashuv va kompensatsiyani rivojlantirishdagi roli muhim o'rin tutadi.

K. A. Zufarov tufayli respublikada elektron mikroskopiya rivojlandi, elektron mikroskopiya laboratoriyalari tashkil etildi va Andijon tibbiyot instituti, viloyat tibbiyot ilmiy-tadqiqot instituti, yadro fizikasi instituti, Toshdozmida ultrastrukturaviy tadqiqotlar uchun to'qimalarni qayta ishlashning ko'p vaqt talab qiladigan metodologiyasi yo'lga qo'yildi. K. A. Zufarov va uning hamkorlari dunyodagi birinchi organ va to'qimalar elektron mikroskopiyasi atlasini yaratdilar (1971 yil).

"Endokrin bezlarning funktsional morfologiyasi" monografiyasi muhim ilmiy voqea bo'ldi (Brno, 1982).

K. A. Zufarovning ilmiy-tadqiqot faoliyati o'quv-pedagogik ishlar bilan uzviy bog'liqdir. U o'quv atlaslari va amaliy qo'llanmalarni yaratdi, ikkita nashrdan o'tgan "Gistologiya" original darsligini yozdi.

Ilmiy-pedagogik ishlar bilan bir qatorda K. A. Zufarov ijtimoiy va ma'muriy faoliyat bilan faol shug'ullangan. U Andijon tibbiyot institutining gistologiya kafedrasining tashkilotchisi va birinchi mudiri (1955-1957 yillar). 1957-1962 yillarda O'zbekiston fanlar akademiyasi yadro fizikasi institutining mintaqaviy tibbiyot ilmiy-tadqiqot instituti patogistologiya laboratoriyasi, radiatsiya sitologiyasi laboratoriyasi mudiri, 1962 yildan Toshdosmi gistologiya, sitologiya va embriologiya kafedrasini mudiri bo'lgan. 1966 yilda Toshdosmi muammoli ilmiy-tadqiqot klinik-eksperimental biofizika laboratoriyasini tashkil etdi. Ushbu laboratoriyaning ilmiy tadqiqotlarining o'ziga xos xususiyati tuzilmalar va jarayonlarning hujayra-sub-hujayradan tizim-organizm darajasiga tizimlararo va organlararo aloqalarini o'rganishdir. Shu tufayli ko'plab nazariy va klinik masalalar o'rganildi. 1965-1971 yillarda K. A. Zufarov Toshdosmi rektori, 1971-1972 yillarda viloyat tibbiyot ilmiy - tadqiqot instituti direktori bo'lgan.

K. A. Zufarov ilmiy kadrlar tayyorlashga katta e'tibor qaratgan. Uning rahbarligida 60 dan ortiq doktorlik va 157 ta nomzodlik dissertatsiyalari himoya qilingan. Kamiljon Ahmedjanovichning shogirdlari orasida turli tibbiyot sohasidagi mutaxassislar bor, ulardan uchta institut rektorlari, 67 prorektorlari, ko'plari dekanlar, ilmiy - tadqiqot instituti direktorlari, kafedralar va laboratoriyalar mudirlari bo'lishgan. K. A. Zufarov ilmiy maktabini tamomlagan olimlar orasida akademiklar, davlat mukofotlari laureatlari, O'zbekistonda xizmat ko'rsatgan fan arboblari bor. Turli Profil mutaxassislari (sitologlar, gistologlar, biokimyogarlar, rentgenologlar, ayniqsa elektron mikroskopistlar) tomonidan olib borilgan qo'shma tadqiqotlar buyrak hujayralarining xususiyatlarini boyitgan dunyo ilmini kashf etishga imkon berdi.ingichka ichakdan qonga singib ketganda ekzogen oqsillarni parchalash (1987). Ushbu kashfiyot yangi tug'ilgan chaqaloqlarning ovqatlanishini tashkil etish va "sog'lom avlod uchun" respublika dasturini rivojlantirishga katta hissa qo'shdi.

K. A. Zufarov tahririyatida 40 dan ortiq ilmiy va o'quv adabiyotlari nashr etilgan. U 250 ga yaqin ilmiy asarlarning muallifi.

1977 yildan 1986 yilgacha K. A. Zufarov O'zbek ensiklopediyasining bosh muharriri bo'lgan. Uning faol ishtirokida bosh tahririyat jamoasi noyob 14 jildli asarni tayyorladi va nashr etishni yakunladi. Ushbu ishi uchun olim O'zbekiston davlat mukofoti bilan taqdirlandi. Beruni. - qaniydi?

1987 yildan 1992 yilgacha K. A. Zufarov mustaqil O'zbekistonning shakllanishi, buyuk mutafakkirlar, olimlar, shoirlar va yozuvchilarning hayoti va faoliyati masalalarini yoritishga, o'zbek tilini respublikaning davlat tili sifatida targ'ib qilishga salmoqli hissa qo'shgan "fan va turmush" respublika jurnalining bosh muharriri bo'lib ishlagan.

K. A. Zufarov "O'zbekiston tibbiyot jurnali" tahririyat a'zosi, "patologiya, gistologiya va embriologiya arxivi" jurnali tahririyat kengashi a'zosi, "eksperimental biologiya va tibbiyot Byulleteni" a'zosi, "Zeitschrift für mikroskopische - anatomische Forschung" xalqaro jurnali tahririyat a'zosi (1980 yil).

K. A. Zufarov chet elda yirik olim va jamoat arbobi sifatida tanilgan. Uning olimlar o'rtasidagi obro'si xalqaro kongresslar, simpoziumlar, konferentsiyalar, forumlarda ishtirok

etishi bilan izohlanadi. Morfologiyani o'rganishga qo'shgan katta hissasi uchun 1978 yilda Brno shahar universitetining katta kumush medali bilan taqdirlangan.

Hukumat K. A. Zufarovning ilmiy va ijtimoiy xizmatlarini yuqori baholadi. 1968 yilda u O'zbekiston Respublikasi fanlar akademiyasining akademigi etib saylandi, unga "O'zbekiston Respublikasining xizmat ko'rsatgan fan arbobi" faxriy unvoni berildi. Kamiljon Ahmedjanovich ko'plab harbiy va mehnat ordenlari va medallari bilan taqdirlangan.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI:

1. Ultrastrukturiye osnovi sistemnoy organizatsii organov i tkaney, T., 1983; Vliyaniye nekotorig ximicheskix faktorov vneshney sredi na deystviye lekarstvennix veshstv, metaboliziruyushixsya v pecheni, T., 1979; Gistologiya, T., 1991; Gistologiya (rukovodstvo), (hamkorlikda), Sankt-Peterburg, 2001.
2. <https://akademiklar.uz/zufarov-komiljon-ahmadjonovich>
3. https://uz.wikipedia.org/wiki/Komiljon_Zufarov